

60
בב
מהבכה
סדרם ועמה

Sive

EVERSIO
SODOMÆ & GO
MORRHÆ,

Ductu Versuum 23. & 24. Cap. 19. Gen.

DIATRIBE HISTORICO-PHILOLOGICA

Breviter exposita,

Quam,

Prævio Consensu Senatus Philosophici ad Auran-

Amplissimi,

Sub DIRECTIONE

Dn. ABRAHAM ALANI

Orient. & Græc. L.L. Prof. Ordin.

Placide συμφιλολογήσων διασκέψει exhibuit

S: R:æ M:ris Alumnus

GEORGIUS HENRICI NSB / B. F

Die 23 Junii Anni 1709, Loco Horæq. / utis.

ABOÆ, Excud. HENR. C. MERCKELL, Reg. Typogi

In,

DEUM,

Pietatem,

REGEM,

ob

Sinceritatem,

PATRIAM,

Charitatem,

Summe Maximeq; in Christo
Heros,

Dⁿ. JOHANNES
GEZELI,

DOCTOR, EPISCOPE, PRO-
CANCELLARIE, Excel-
lentissime, Eminentissime,
Magnificentissime,

Mœcenas Magne,

תתן

Magne Pater, Nostra non infima Gloria
Gentis,
O! Tutela Sacri, Præsidiumque Chori.
Da veniam Facilis, quod nostra Ibatia Penates
Sanctos, ut tenni, tangit adiq; Tuos.
Rustica sit; non sic tamen est oblita pudoris,
Purpura quin nigras pingat utrinq; genas.
Mens intus titubat, vario quoq; fluctuat æstu:
Instigat pietas, obstreperit usque pudor.
Sed tamen adspicias tenui de messe maniplos
Quos Tibi jam supplex projicit ante pedes.
Respice devotam, quam nosti, respice mentem,
Nec Tibi displiceant dona pusilla precor.
Æquum pro meritis nullus Tibi reddidit unquam:
Hac gratæ mentis pignoris instar erunt.
Ut me spesq; meas fovisti mente benigna,
Sic pergas semper more fovere Tuo.
Vive diu Felix. Valeas ad Nestoris annos,
Et vireat semper GEZELIANA DOMUS.

Reverendiss. Tuæ Paternitatis

Cultor devotissimus

GEORG. H. ASP.

VIRIS

*Admod. & Pl. Reverendis, Clarissimis,
Doctissimis, Humanissimisq;*

Dn. M. DANIELI HAGERT,
Pastori in **Sinström** longe meritissimo,
per **Alandiam** nuper Constituto Præposito
Gravissimo, Promotori & Patrono
zviternum colendo.

Dn. M. NICOLAO FRIDELINO,
Pastori in **Korpo** Meritissimo, ob summum
in Meos & me favorem, beneficiaque cumu-
latissima, gratissima mente semper
honorando.

Dn. HENRICO A S P /
Ecclesiæ **Corpoënsis** Sacellano Fidelissimo,
Genitori piè, devotaque mente Venerando, cui
ἀντιπελαργίας ac filialis cultus pignora
sane plurima debeo.

Dn. CAROLO A S P /
Verbi Div. in **Mesuby** Ministro Pervigili,
Patruo suo, ut unico optimo, Ita modeste
nunquam non suscipiendo.

*Hæc primitias Academicas in debite observan-
tia Symbolum, ulterioriq; faventia au-
cupium, cum omnigene prosperitatis inde-
sinenti adprecaatione reverenter offert*

Vestrorum Nominum

perpetuus estimator

GEORG. H. A S P.

Eruditionis laude, Morumque decentia

Ornatissimo Juveni,

Dn. GEORGIO ASP/

de Pentapolios Everfione

ingenioſe differenti.

Sulphureas meditare nives, & ful-
gura nimbos
Fundere fulmineos, facta luente Sodō.
Uſibus apta, facit, Magni vindicta
Tonantis,
Scilicet inverſas ſingula ferre vices.
Arma parata Deo dum ſic horreſcis,
amorem
Incendis felix Enthaus inde Dei!

Adplandeat

GABRIEL JUSLENIUS.

Doctissima de Eversione Pentapoliis,
methodo Laudabili & nova conscriptæ
dissertationi, Viri Juvenis,

Dn. GEORGII A S P /

*Literis & moribus conspicui,
amici per dilecti.*

א
פן לל חורג עבין ונטורין
טען הורג פארג טוכן פתורין
שורג מדס אנתג מלף דולבג
עמורג קדס נאשג נקף עוקבג
הכימג בהפוכיג סדמג ועמורג
מטלהנג הבנוהרג רחמג עבורג
יתורג חכבג הורג אמונאורג
זעורג מלכג נהרג ארמורג

Prolixo hac adposuit affectu

ANDR. DEGERMANN.

Summi Numinis adversus peccata detestationem
 Sapertissime denudabant abyssi fontes, & ca-
 taractæ cæli patentés, cum aquis expiaretur
 lustrareturque Orbis Terrarum; Haud minus certè
 ejusdem indicium Pentapoleos ruina prodit, ubi &
 Lacus Asphaltites iræ Numinis æternum monumen-
 tum extat. *Jacent nunc in omnem Venerem &*
scortationem effusi Pentapoleos incolæ ὑπόδειγμα
μελλόντων ἀσεβῶν. 2. Pet. 2. 6. Vera ergo sunt,
que profert Rabbi Maimon: ספור המבול וספור
סדום ועמרה ללמוד מהם רחוקה על הדעת
הנמתו והוזהר אך פרו לצדוק אך יש
 Historia Dilu- : אלהים שופטים בארץ :
 vii & historia Sodomæ & Gomorrhæ, ad
 discendum ex illis probationem super sci-
 entia veri (dogmatis,) & illud Psal, 58. 12.
 Vere fructus Justo, vere est Deus judis
 cans in terra. *Vid. Ep. Jud. v. 7. & Luth. ad*
Gen. 19. Hoc tristissimum argumentum leviter, de-
scribendum sumsi; Fateor arduum illud esse satis;
Interim feci quod potui, non ut volui. Cumque
hec materia commodissime pertractari queat in
tria Capita divisa, Statum Pentapoleos consideravi
ante, in, & post Everfionem. Nec est quod mi-
retur B. L. rationem tractationis Capitis 2. quam
heic ante hac usitatam non accepi; sciat hanc
 sus-

susceptam memoria verborum Megalandri;
Sacrarum literarum Studiosus nil putabit
tam exiguum quod non profit, siquidem
id Spir. S. voluit literis mandare. *Significa-*
tiones Particularum, in quibus opera pretium non
leve, adscribere haud licuit, ne ultra tenues fa-
cultates impendendas opella excresceret. Consulat,
si libuerit, B. L. Christ. Noldii Concord. Particul.
Hebr. Chald. ubi earum notiones habebit. In ex-
primenda vocum significatione subservit mibi opera
Clarissimorum Lexicographorum, quorum heic,
inquisitione instituta, dabatur copia; Etenim exi-
stimabam, me mibi tum conciliaturum fidem, si po-
tioribus brevitate qua fieri potuit depromptis, cum
Ingeniis magnis idem sentirem. Interim verba Ju-
sti Lipsii (in not. ad L. I. Pol.) mea facio:
Lapides & ligna ab aliis accepi, ædificii
tamen extractio & forma tota nostra est,
Architectus ego sum, sed materiam varie
undique conduxim. *Quare (Tr. Ov. L. I. E. I.)*

Denique securus fame, Liber, ire me-
mento,
Nec tibi sit lecto displicuisse pudor.

אנא יהוה הושיעה נא אנא יהוה הצלחה נא

Psal. 118. 25.

CAPUT PRIMUM.

§. I.

Tatum Pentapoleos ante Eversionem consideraturis omnium primo occurrit Situs urbium inquirendus, ubi feliciter ut progrediamur, Zoarem precibus Loti ditro supplicio exemtam investigabimus, deinde locum Sodomæ, & post probabiliter saltem reliquarum trium facilius inventuri. Schemata duo Ben. Ariæ Montani Tomo I Bibl: Illustr. D. Calovii (a) affixa, ostendunt Zoarem ad latus Maris Mort: australe fuisse, quod sane Chorographorum tabulis non congruit, imo

A

nec

(a) p. m. 188.

nec cum ipsa Scriptura Sacra conciliari potest. Ea enim Jos. 15:62. Terrâ sanctâ ab Israëlitis occupata, iisque divisa, urbem Salis & En-Gedi Tribui Judæ partem suam cis Jordanem accipienti, assignatam fuisse asserit, quæ Urbs Salis sec. Polum ipsumque Calovium h. l. ipsa Zoar sub monte En-Gedi posita (b) putatur, in quam ut saluti confugeret Lotus confugit, dicta Urbs Salis quod vicina esset Mari Mort. sive Salso, vel quod juxta eam Uxor Loti in statuam Salis conversa; En-Gedi vero, Urbs in altissimis montibus sita, (c) (qui ab urbe eis superstructa Montes sive Desertum En-Gedi nominantur) speluncam illam continuit, quam deinde Lotus petiit, ubi & ad complexus incestos sollicitabatur. Jam si post divisionem Terræ cis Jordanem in parte Judæ Zoar & En-Gedi sitæ, antea utique trans fluvium existere non potuere, ea enim pars Tribubus

Ru-

(b) Adrichomii Theatr. Terra sancta p. 54. Heidmanni Palestina cap. 7. §. 78.
 (c) Adrich. p. 47. Heidm. cap 3. §. 10.

Ruben, Gad & Manassis cessit (d). Eiusdem ferme descriptionis Tabula apud Lightfootum conspicitur, (e) seipsam varietate sua curatioribus non probans, cum aliter in Horis Heb. & Talm. (f) adornetur, ubi Zoarem ponit ad linguam Maris Mort: juxta montem Seir, ductus versu 19. cap. 10. Gen. (g). Putat namque eodem modo quo disponuntur Sidon & Gaza, limites Canaanis a parte occidentali, ita & statui Sodomam & Lasham ab orientali, reliquasque urbes ordine stetisse (h). Sed in illo loco nil minus quam Situs intelligitur, puta Sodomæ &c. quomodo enim Moses tam solícite Canaanis terminos per exiguam terræ portionem quoad ordinem singularum urbium describeret, cum ingentes tractus a Sidone ad Gazam, & a Gaza ad Pentapolin una tantum urbe notasset? Nihil ibi nisi regionem inte-

A 2

gram

(d) Jos. 13 8. (e) Tomo I. operum ejus (f) p. 528. (g) vid. cap. 5. cent. chor. Matth. præm. p. 16. (h) vid. Dec. Chor. Mare præm. p. 529.

gram, in qua hæ urbes fuere, intellectam vult, nominaturque Sodoma primo tantum propter dignitatem. Relinquitur jam nobis Situm Zoaris inter occasum & borealem plagam, sive Nord-west / respectu Maris Mort. esse, inter quam, Zoarem puta, & Mare Mort. quondam inventa est statua Salis, & si Brocardo, si Breidenbachio, si Saligniaco, oculatis testibus credendum est (i) adhuc reperitur. Sed heic iterum ingens notatur Tabellarum discrepantia, ex illis namque videtur Zoarem a monte En-Gedi Speluncam Loti continente, Torrente Kidron sejunctam esse, quem sane situm Scripturæ convenire non video; hac namque ratione Lotus petiturus suam Speluncam, Torrentem transire debuit, quod non legitur fecisse (k). Stante nunc asserto nostro de Zoare, non in meridionali sed Boreali Maris littore collocanda, Sodoma quoque Situs manifestus erit, quippe qui sic assignandus ut statua Salis, Zoar monsque En-Gedi
 unam

(i) Adrich, p. 55. (k) vid. Gen. 19. 30.

unam quasi constituent lineam rectam sic namque Heidm. (1) *E regione hujus urbis scil. En-Gedi, in Mari Mort. ponitur locus ubi Sodoma olim stetit.* Situs autem reliquarum urbium expresse defini nequit, cum ex reliquiis solis earum loca definire sit impossibile; nec Auctor ullus hic inveniatur, qui earum ante Eversionem situm descriperit. Conspiciuntur communiter in Schematibus etiam accuratioribus Sodoma & Gomorrha ad latus Maris Mort. occidentale Adama v. & Zeboim ad orientale, quasi hæ ab illis Jordane fluvio distinctæ fuissent; Sed nec hic situs forte ἀποδείξει meretur, quia Scriptura de Pentapoli loquens, urbis alicujus trans Jordanem non meminit; Deinde etiam notum distributionem Terrarum a Veteribus secundum fluvios institutam fuisse, gentesque sic a se invicem separatas. Hæc de Pentapoleos situ obiter observasse sufficiant, cum in Geographorum foro confidenter litigare suo non careat discrimi-

(1) Cap. 3. §. 11.

crimine. Urbium harum structores nullibi nominatos invenimus, adeo que nec tempus neque annum; Forte posteritati Chami & speciatim Canaanis neporibus structura illarum tribuenda. Vid. Gen. 10. 19.

§. II.

Devolvimur nunc ad statum Terræ considerandum, quæ quam amœna felixque fuerit inde satis colligitur quod Lotus, optione sibi ab Abrahamo data eam inhabitandam elegerit. Sane naturæ beneficiis fere omnibus mire superbivit. Ipse Spiritus Dei jucundissimam ejus faciem prædicat. Vid. Gen. 13. 10. Ubi *Horto Jehovæ* h. e. amœnissimo aut si mavis Paradiso, manu Divina confito comparatur, (*m*) ut ille fluminibus irrigabatur (*n*) fœcundissimus juxtaque amœnissimus erat; Ita & tota regio Jordanis Pentapolitana maxime a loco illo, in quo versabatur Abraham, eundo versus Segor irrigua, fœcunda, & amœna

(*m*) Gen. 2. 8. (*n*) Gen. 2. 10.

na fuit (o). Confertur quoque *Ægypto*,
 quæ Nili aquis, exundante flumine fe-
 racissima redditur (p). Amœnitatem
 Terræ adhuc non minimum sane arbo-
 rum, frugum atque odoriferarum her-
 barum apte variata genera indicant,
 maxime balsami, *cujus frutices* (q) si
 acuto vitro, lapide, ossis que cultellis con-
 tra Solem incidantur, (Ferri namque vim
 si adhibeas, pavent venæ, imo ramus
 protinus emoritur, vid. Tac. l. 5. hist. c. 6.
 Plin. H. N. L. 12. C. 25.) stillant succum
 preciosissimum, eximia suavitatis, quem
 deciduum & expressum, *Oprobalsamum*
 vocant, præferturque omnibus odoribus.
 Incidentis vero manus libratur artifici
 temperamento ne quid ultra corticem vi-
 olet. Incolis hoc non minimo commo-
 do, cum opes ex hujusce vectigalibus
 Genti crevere insignes (r), divesque
 inde extitit illi proventus (s): Scilicet

ma-

- (o) D. Calov. h. l. (p) D. Gerbard. h. l.
 (q) Adricb. p. 47. (r) Just. L. 36. Cap. 3.
 (s) Diod. Sic. citatus a Joh. Schudt. in
 Comp. Hist. Jud. p. 293.

maximi aestimabatur hoc Opobalsamum,
 (t) tum ob raritatem, cum nullibi tanta
 praestantia reperiretur, tum ob sum-
 mam ejus utilitatem usumque in medici-
 na; Capitis namque dolores & suffusiones
 oculorum incipientes, & hebetudinem vi-
 sus mirifice sanat. Præterea quoque
 Terra hæc, teste Justino, Palmeto di-
 stincta fuit, h. e. palmis confita, easque
 generavit multas & optimas. Harum
 arborum utilitas multa est, imo in illis
 nil reperitur, quod non usum aliquem
 præbeat insignem. Lignum edificiis in-
 servit, ac oneri non cedere sed reniti di-
 citur. Rami Victoribus ac solenni intro-
 itu urbem intransibus (vid. Joh. 12 13.)
 Regibus porrigebantur, unde Palma vi-
 ctorie Symbolum. Folia siccantur, & ad
 Texturam præparantur, & vestes ex iis
 conficiuntur. Summum arboris cacumen,
 quod tenerum est, delicatum exhibet ci-
 bum. Ex fructu ejus h. e. palmulis oleum
 exprimitur. Vinum admodum dulce &
 in-

(t) Hæc ex Strab. L. 16. Geogr. apud
 Sebudt. videsis p. 293.

inebrians suppeditat arbor, si corticem
 cultellö incidas, cui foramini folium ar-
 boris contortum & conglobatum inseri-
 tur, ac vas appenditur in quod defluit.
 Palmæ pinguissima calcibus presse pluri-
 mum mellis emittunt. Panem quoque con-
 ficiunt ex interioribus fructuum nucleis,
 quos attritos cum aqua redigunt in mas-
 sam, quam manibus subactam coquunt in
 fervente palmarum oleo. Hac ratione arbor
 vestem, panem, vinum, mel, oleum li-
 gnumque ad edificia præbet. Hæc & plu-
 ra eleganter Dn. Schudt (u). Tam ad-
 miranda Terræ hujus fuit ubertas! Mi-
 ra quoque loci apricitas, (w) & cœli
 temperata Zona. Hæc tanta felicitas in-
 crementa cepit, cum incolæ non agita-
 rentur vel externis vel civilibus flucti-
 bus, nec memorat illos bello pressos
 Historia Sacra, præterquam illo, quod
 Kedor, Laomer, cum Regibus tribus
 aliis fecit Regibus Pentapoleos, qui
 prælio superati, cum jugum Kedor-
 B Lao-

(u) Comp. H. J. p. 304. (w) Just. L.
 36. C. 3. §. 5.

Laomeri ejusque Sociorum excutere non valerent, subacti erant; Reges tamen pristinae suae ditionis manebant, etsi victi, annum tantum tributum victori pendere tenebantur, cumque per annos 12. imperata fecissent, decimo tandem tertio defecerunt, quo nova in eos facta Elamitarum expeditio (1). Nec hic omittendam censeo mentionem puteorum bituminis, quorum in regione illa multitudo fuit satis ingens, vid. Gen. 14. 10. Ubi repetitio vocis *בְּאֵרַת* multitudinem denotat; (2) q. d: *Erant putei in uno loco, & mox in altero, in tertio, &c. ut plurimi essent* (3). Vocis *חֵמֶר* diversam diversorum interpretationem videre licet apud Bochartum (4), ubi suam sententiam mox subjungit, dicens *חֵמֶר bitumen esse, non calcem, nec lutum, sive argillam*, quod multis testimoniis erudite probat. Hoc bitumen incolis utilitati fuit non minimæ, etenim ut taceam

usus

(1) *Hist. vid. Gen. 14. & Jos. Ant. L. 1. C. 10.* (2) *vid. sim. Exod. 8. 14.* (3) *Seb. Schm. h. l.* (4) *in Pbaleg. p. 44.*

usus ejus in picandis navibus, quæ absque hoc multum in aquis durare nequeunt (5), & curandis morbis (6), multum quoque in Architectura profuit. Bochartus ex Gen. 11. 3. probat mœnia turrimque Babylonis isthoc Bituminis genere fuisse extracta, cum in regione circa Babyloniam *materia talis* (7) *eterra exæstuet, & caverna ibi sit, ex qua fons ingentem vim bituminis effundat.* (8)

§. III.

Perspeximus Statum Sodomæ Filiarumque ante everisionem amœnissimum, restat Statum sive Mores hominum consideremus. Is sane perversissimus fuit & corruptissimus, sic namque DEUS Gen. 13; 13. *Viri Sodomæ erant mali & peccatores Jehovæ valde.* Ad quem locum D. Gerhardus annotat Sodomitarum peccata tripliciter exaggerari. 1. Per emphaticam repetitionem, *erant mali*

B 2

6

(5) Exod. 2. 3. (6) *vid. infra.* (7) Just. L. 1. C. 2. (8) Plura Boeb, in *Phal.* p. 48. & Schudt p. 313.

Et peccatores, ubi repetitio est ἀυξητικῆ.
 2. Per nominis Divini expressionem,
 erant peccatores Jehova, h. e. gravissimi
 & maximi peccatores. 3. Per adverbii
 adjectionem, Erant peccatores valde, adeo
 ut etiam eorum peccata in cœlum cla-
 marint (9). Dicitur quoque (10) So-
 domitarum ἀναστροφὴν fuisse ἐν ἀσελγείᾳ
 in lascivia, quam vocem Leigh (11) ex
 α & σέλγη compositam esse dicit. Selge
 dicunt fuisse civitatem sitam inter Gala-
 tiam & Cappadociam, cujus incolæ mo-
 destissimi & temperantissimi fuerint, &
 sic α est privat: denotans talem qui ne-
 micam quidem modestiæ & temperantiæ
 habet. Alii ajunt hunc populum dissolutis-
 simæ vitæ & profligatissimæ nequitie
 fuisse, & sic appositum α esse intensivum.
 Alias ἀσελγεία eorum qualis fuerit, (12)
 optime ex Gen. 19, 5. judicatur, ubi di-
 citur Sodomitæ clamasse & dixisse: Educ
 eos, Viros scil. qui ad te hæc nocte in-
 trarunt, וְיַבְרָכָה אֹתָם ut cognoscamus
 eos.

(9) Gen. 18. 20. C. 19. 13. (10) 2. Pet. 2. 7.

(11) in Critica Sacra N. T. (12) Gerb, b. l.

eos. Hic Scriptura rem foedissimam honestissime exprimit. Quidam exponunt de simplici notitia, q. d. *cupimus scire quales hospites in urbem nostram introduxeris*, sed ex v. 7. & 8. apparet per cognitionem juxta usitatum hebraismum (13) hic intelligi concubitum, sive *παιδερασίαν*; Fuerunt enim *ἀρσενοκόιται* cinedi sive cum maribus coeuntes, & *παιδεράσαι* puerorum amatores, quod flagitium vocatur (14) *γενέσεως ἐναλλαγῆ* generationis mutatio, Int. Ivecus reddit: *Stumma synder* (15). Dicitur quoque Sodoma & Gomorra fuerunt *ἐκπορῆ νέουσιου* (16) h. e. *in scortationem effusa*, scortando effervescente, ad defatigationem usque scortationi operam dantes quia *πρῶσιον* ἐκ intendit significationem, Luth. *Sie haben sich ausgehuret*. Hæc D. Gerhard. (17). Ineptias Judæorum de peccatis Sodomitarum apud

B3

Schudt,

(13) *vid. Gen. 4. 1. Jud. 19. 22 Num. 31. 17. (14) Sap. 14. 26. (15) vid. Rom. 1. 26. 27. (16) Epist. Jud. v. 7. (17) ad 2. Pet. 2.*

Schudt (18) videre licet. Causam scelerum tam immanium delicias eorum fuisse arbitramur, plenus namq; venter despu-
 mat in libidinem, Josephus hoc innuit
 dicens: (19) *Sodomitæ divitiis & abun-
 dantia pecuniarum elati, tam in homi-
 nes contumeliosi erant, quam erga Deum
 impii, quippe qui beneficiorum ejus neq;
 meminerant, & hospites averfabantur:
 denique mutuis libidinibus sese incesa-
 bant.* Hinc factum est, ut mensura pec-
 catorum impleta, Sulphure puniretur
 peccatorum fœtur, igneque ctingueretur
 libidinis ardor (20), imo, nec valuit tot
 sceleribus condonandis deprecatio Viri ju-
 stissimi, (21) Abr. puta, toties repetita;
 Jam enim & ipse verecundabatur, stu-
 pebatque, vđ illam DEI clementiam, quod
 in 5 maximis urbibus ne 10 quidem¹ justii
 invenirentur.

CA.

(18) p. 318. (19) Jos. Antiq. L. 1. C. 12.
 (20) Hæc verba sunt Gregorii a Ger-
 bardo ad 2. Pet. 2. citata, (21) Adrich. p. 52.

CAPUT SECUNDUM.

§. I.

Perpensis sic breviter omnibus, quæ ad everſionis *περσυνέμενα* ſpectare neceſſario videbantur, ad verſus duos in Titulo allegatos pergimus, ubi indicantur 1. Tempus everſionis, 2. Cauſa Eff. Princ. 3. Cauſa organica, 4. Modus 5. Objectum. Verba hæc ſunt: v. 23. *השמש יצא על - הארץ ולוט בא צערה:* v. 24. *המטור על - סדם ועל - עמרה גפרות ונאש ממת יהיה מן - השמים:* Seb, Schmidii: 23. *Sol exortus erat ſuper terram; Lotusque venerat [Zoarem. V. 24. Quum Jehovah plueret ſuper Sodomam & ſuper Amoram, ſulphur & ignem, a - cum Jehovah e cælo.*

השמש radicis eſt Chaldaicæ, Hebrais vero inuſitata, *שמש* in Pahel *miniſtravit*. Buxtorfio in Th. Gr. una cum *שן* & *שפ* generis eſt communis, ſed addit: *quæ & ipſa ſæpius fæminina ſunt*. Guſſetius vero in Commentario ſuo Lingvæ Hebraicæ annotat *vocabulũ שמש*
mascu-

*masculinum est ter tantum idque cum נָשׂוּ
 juxta Masor: ad Gen. 19. 23. alias fœmi-
 ninum. Ratio derivationis a שָׂוַוְּ mini-
 stravit, ea est quod Sol gloriosus Mini-
 ster sit totius mundi, vel quod afficiat
 mundum tot beneficiis; per hunc enim
 Deus largitur lucem, calorem & pretio-
 sos fructus omni populo sub cœlo. Hoc no-
 men debuisset nationes retrahere ab illius
 cultu & servitio, Deut. 4. 19. Caret vox
 שָׂוַוְּ plurali, ut notavit Elias, scil. in
 propria significatione, est enim tantum
 unicus Sol, Plurale reperitur pro luce
 declinantis diei, & accedentis noctis
 שָׂוַוְּ בֵּין שְׁמֵשׁוֹתָא inter Soles Hebr. בֵּין
 הָעֶרְבִים inter vesp̄eras. Exod. 12. 6.
 Num. 9. 11. Vid: Lex. Buxtorf. Hebr. ad
 ערב & Lex. Talm. ad שָׂוַוְּ.*

*נָצַח generaliter quaecunq; egres-
 sionem indicat, sive ultro citroque com-
 meavit, prodiit. Proprie exitum corporis
 e loco, deinde transfertur ad manifesta-
 tionem rei incorporeæ Es. 2. 3. & secun-
 dum hanc significatiouem (sec. Leigh.)
 semper est intelligendum cum DEO*

tri-

tribuitur Es. 26: 21. Dicitur hic de sole oriente, sicut נָצַח de occidente Gen. 28. 11. post maximam namque suam a terris in summa exaltatione distantiam accedit ad terrenam hanc nostram habitationem; contra v. נָצַח cum inde egreditur. Adhibetur quoque נָצַח in Hiphil 2 Reg. 15: 20. de expensis, & impositionem tributi aptè ibi notat, Rex enim facit imponendo, ut exiturum sit e manibus populi. Vid. Guss. Reliquæ ejus notiones inveniuntur apud Leigh. & Schindl. 1 Sam. 14: 41. Phr. נָצַח idem significat ac exempti sunt.

נָצַח Radicem vocis hujus Neumanus non petendam putat ex Arabica radice Araza, depressus fuit, adeo ut a situ terra sortiretur nomen, cum respectu cœli humilis depressaque sit; Sed a Charact. נָצַח qui importat nisum ad extra rei, que cum impetu aliquo fertur; hinc est נָצַח singulari nisu aliquo ferri, quod vulgo currere vertitur, נָצַח proinde dicitur quasi accursus vel concursus, h. e. centrum in quo omnia concurrunt & ad quod omnia gravitatis suæ nisu tendunt. Qui-

dam originem deducunt a **רצח** contrivit, eo quod teratur, ut & latine Terra a *terendo* dicitur. Quidam a **רצה**. Sic enim Gussenius: Deducimus ab **רצה** futuro verbi **רצה** *deligo*, prorsus ut **בנין** sit ab **בנה** futuro verbi **בנה** *adifco*. Vera sunt verba Leigh: **ארץ** unde dicta sit adhuc in questione est, & erit quamdiu haec lingua erit, Inter **ארץ** & **ארמה** Gussenius hoc discrimen eleganter facit: **ארמה** ad eam terra partem maxime pertinere videtur, qua aptior est ad culturam, nam Gen. 2. 5. C. 3. 23. C. 4. 2. 12. deligitur hoc nomen **ארמה** ut jungatur cum **עבר** colere agrum: Convenit quoque **ארמה** cum voce **דם** sanguis, ut fecunditatis terra causa proxima convenit cum sanguine, ea enim fecunda est per succum quemdam alimentosum permeantem fibras seminum & plantarum, respondentem sanguini animalium. Isto respectu peculiari ad culturam differt nomen hoc ab **ארץ** quippe patiente latius, & comprehendente proprietate sua id omne quod vocatur terra *babi-*

habitabilis, constans agris, desertis, &c. imo ipso mari quod naves sulcant, Psal. 121: 2.

לֹטְנִי Nomen proprium est Filii Haran Fratris Abrahami Gen. 11: 27. a לוֹט *abscondidit* live לֹלֵט *operiendo, involvendo*: nisi malis cum Hiller: deductum a לוֹהֵט *ardendo*, Latine *involutum* Es. 25. 7. *vel resinam pretiosam*, aut sec. Hillerum *Ladanum* significat. Filii Loti Moabitæ & Ammonitæ vocantur Num. 24. 17. בְּנֵי יֵשׁוּת *Filii potationis*: יֵשׁוּת derivatum est אֶשְׁתָּה *bibit*, ut בֵּן *filius* a בָּנָה formæ יֵתָר. Dicuntur autem Loti posterii *Filii potationis* quod Moab & Ben-hammi generis Conditores ex ebrio Parente Loto conciperentur, Gen. 19. 35. Quamvis D. Calovius una cum Patribus h. l. ab illo citatis, de Seth Filio Adam hæc accipiat.

נֹכַח *Verbum hoc* sec. Guffet. *non reperitur positum pro abire, sed semper vel exponi potest, vel saltem includit in se venire, h. e. respicit motus terminum ad quem, nunquam solum terminum a quo, etiam quando post se habet* D Deut. 33. 2. *Et quando verti-*

sur a LXX. per verba Græca exitum denotantia ἀπερχομαι, ἐκπορεύομαι &c. Diversæ vocis hujus significationes videntur apud Leigh & Schmid. Construitur cum לָ, Gen. 6. 18. לָ, Gen. 33. 11. (pro quo לָ in nominibus locorum adhibetur הַ locale, ut hic) בָ, 2. Reg. 13. 20. עַ, Gen. 29. 9. תָ, Exod. 1. 1.

לָ N. proprium loci quo Lotus cum filiabus suis confugit. Antea dicta est hæc urbs בֵּלָ Bela, quæ vox a בָלע absorpsit, deglutit orta, sec. Hiller. absorptum, sec. vero Albertum deglutientem seu destruentem significat. Est hoc nomen proprium Viris Gen. 36. 32. Num. 26. 38. Gen. 46. 21. Alias dicitur urbs Zoar Segor, & Saliffa, item Balezona, Adrich. Unde vero עַ, quod idem est ac עַצֵּר perexiguum sive locus parvus, dicta sic, indicabunt v. 20. & 22. cap. nostri. Ex hisce satis constat, quo tempore diei Sodomam sua mansit pœna, matutino scil. quia tunc factum est, ut (Schmid: h. l.) Sodomitæ cum omnibus vicinis urbibus & pagis, vel in lectis ad-

hus

buc, vel cum surrexissent; misere interierint, nec quis in extremis etiam terminis terra extra illam eripere se potuerit. Annus autem a condito mundo quo facta est hæc everfio, secund. Calov. & Lightfooth est 2107. secund. Lutherum vero 2048. & a diluvio 391.

יהוה Nominum divinatorum maximum est, Deo & non aliis creaturis quibuscunque communicabile Es. 42. 8. Pl. 83. 19. Prolixissimum foret ad hanc vocem annotare varias variorum sententias; potiora summa qua fieri potest brevitate dicemus, idque ex meritissimi Hilleri Onomastico Sacro, quod eruditionem non sane minimam sapit. *Ex tribus temporum formis miro contextum est artificio, habet enim a futuro initium, a presenti medium, a præterito finem, ita quidem ut in partes dissolutum tantumdem sit, quod יהוה - יהוה i. e. erit, est, & fuit, וְיֵהוּוֹ, וְיֵהוּוֹ, וְיֵהוּוֹ Apoc. 1. 4. Mutuatitiam Vocis punctationem idem Hill. regulis sequentibus sic adstruit. I. Duo nomina Jehovah & Elohim*

sapius per compendium scribunt Hebraei, punctis unius ad literas alterius applicatis, ut יהוה quod legendum est יהוה אלהים Ezech. 28. v. 2. 6. 10. 12. &c. Prioris vocabuli lectionem innuunt literæ יהוה, posterioris puncta ——— alienis addita literis; Si enim יהוה peculiare quoddam Dei vocabulum esset, quid obstat quo minus cum vocabulis Jehovah & Elohim conjungeretur, quod tamen nunquam fit, quia sic gratis repeterentur nomina, quæ in scriptiois compendio continentur. Vid, 2. Sam. 7. 19. coll. cum 1. Paral. 17. 17. Eandem quoque lectionem innuit Buxtorfius in Lex. Heb. quod scilicet Catephsagol proprie non competat literæ ך, sed gutturali, & quod ך in fine nunquam quiescat in Chirek. II. Nomen יהוה nunquam contiguas in effatu habet serviles וככל, (ם quoque sec. Buxt. addendum, Gen. 18. 14.) igitur quoties has postulat sententia, aliud Dei nomen nomini Jehovah cum aliqua dictarum servilium premissi debet, cui servilis secundum punctandi leges cohæreat. Ut si dicendum sit: Cantabo

tabo Jehove contra morem extuleris
 אָמַר יְהוָה quia vocem יְהוָה cum ser-
 vili conjungere nefas est; præmittendum
 igitur Dei vocabulū aliud אֲדָנִי sive אֱלֹהִים
 quæ recepto suffixo plene scribuntur
 אָמַר לְאֱלֹהִים יְהוָה & אָמַר לְאֲדָנִי יְהוָה
 Concise namque scribuntur לַיהוָה &
 לַיהוָה. Si enim immediatis literis יְהוָה
 præfigitur ל, postulat juxta punctandi
 regulas Chirek vocalem, ut in לַיהוָה
 2. Reg. 1. 17. *Jeboramo*. Idem ostendit
 Buxtorfius dicens: *Quod אֲדָנִי prælega-
 tur inde liquet, quod literæ serviles*
 בּוֹכָא nomini Jehovab præfixæ sequun-
 tur naturam & affectionem vocis אֲדָנִי
in punctatione; pro בִּיהוָה legendum est
 בִּיהוָה nam alias scribendum fuisset
 ut dicitur בִּיהוָה. Sic pro מִיהוָה legen-
 dum מִאֲדָנִי, nam tzere hic ante י respi-
 cit ejectionem dageseb. III. In propriis huma-
 nis non observatur hæc scriptio; Non
 enim pro לַיהוָה dictum scriptumve est
 לַאֲדָנִי יְהוָה. Varias easque superstitio-
 las vocis hujus appellationes a Judæis
 fictas omittimus, videat eas B. L. par-
 tim

tim apud Schindlerum, partim apud Buxtorf. in Lex. Hebraico. Juvabit huc apponere verba Guffetii de voce hac יהוה quæ in regimine seu statu constructionis nunquam ponitur, sed formam suam absolutam retinet sicut alia nomina propria. Sic ille eleganter satis: *Unica occurrit vox צבחות cum qua יהוה construi videatur. At id non statues. Nam interim alia voces, eaque non minus ad constructionem cum יהוה ineundam idoneæ, reque vera sæpe aliis nominibus divinis constructis coherentes, nunquam reperiuntur hac prerogativa cum יהוה gaudere, ut ante ipsos id construat* E. G. dicitur אלהי דוד *sed non יהוה דוד itaque cum יהוה sit nomen proprium Dei, sicut David aut Salomo sunt nomina propria hujus aut illius hominis, non potest intelligi tanquam constructum, sed est appositio. Et quemadmodum non dicitur דוד ישראל David Israelis, ut ejus ratio ad Iiraelem seu domini seu alia quælibet designetur; sic non dicitur Jehovah Exercituum, sed ad verbum, Jehovah Cohortes. Si dicas*

sup.

*Supplendum constructum יְהוָה נְלִאָהּ inter יְהוָה וְצַבְאוֹת, id quidem video inferi aliquo-
 ties, ut circiter duodecies, at non inde
 sequitur subintelligendum esse יְהוָה ubi
 deest; nam locutio eo carens frequentissi-
 ma est, & plusquam ducenties quinquage-
 ses extat, unde colligitur eam esse maxi-
 me propriam. Præterea sæpe itera-
 tur יְהוָה יְהוָה צַבְאוֹת, quod factum dixe-
 ris, ut hæc plenitudo indicaret nihil in lo-
 cutione esse ellipticum. Notandum quo-
 que locum Lev. 24. 11, 16. Judæis non
 patrocinari, qui nomen יְהוָה legendo
 aut scribendo non usurpant, (vid. Lex.
 Schindl.) Etenim ut taceam locum
 Exod. 3. 13. & 15. vox בָּקָה Teste Alberto
 proprie designat motum sive conatum
 evacuandi, cavandi, & in sensu Metaphi.
 transfertur ad evacuationem omnis bono-
 ris, benedictionis, bonique omnis, que ety-
 mologia plane coincidit cum illo scriptu-
 re loquendi modo, quo נְבוֹי vacui dicun-
 tur, quibus benedictionem subtrahit Deus
 Luc. 1. 53. Explicatur etiam ulterius v. 11.
 per יִקְלַל cujus rad. קָלַל dehonestavit, ma-*

ledixit, significat. Vid. Hod. Dannh. p. 192. Locum Exod. 6. 3. apud Dannh. p. 192. aliter vero apud Hiller. Onom. 5. p. 249. & Quenst. Theol. p. 269. explicatum vide.

רָטַח radicis est רָטַח *pluit, depluit,* proprie ex motu in se retracto & arcuato quasi aliquid ex se egredi facere, ex nube enim fecunda oritur pluvia, dum nimirum illa in guttulas resolvitur, que sua gravitate deorsum tendunt, atque ita ex suo loco quasi egrediuntur. Vid. Albert. Hic transitivæ est significationis in conjugatione Hiphil, & significat *fecit pluere.* Alias hoc vocabulum, quoties in Scriptura de rebus aliis quam de aqua e nubibus stillante metaphorice adhibetur, (sicut hic,) copiam maximam materiæ decidentis significat. Vid. Ps. II. 6. Ps. 78. 27. Ezech. 38. 22. Hinc facile colligitur imbris hujus sulphurei & igniti ab aliis tempestatibus diversissimam fuisse rationem, adeo ut quemcunque aëris tractum incolæ prospicerent, flamma flammam tradere atque excipere quasi visa sit.

סר N. proprium Metropoleos ur-
 bium a Deo subversarum. Quidam vo-
 cem hanc a rad. Arab. סר, *fuit plagis*
affectus, derivatam volunt. Vid. Albert.
 Quidam a סר *arcantum, secretum*, qua-
 re a Lælio redditur *En hemlighet*. Clariss.
 Hillerus radicis סר esse dicit, adeoque
Agrum feracem interpretatur. Mutat o-
 nis autem literæ ס in ו rationem
 Buxtorfius forte dat, dicens ו *proprie*
hebraeam literam non esse, sed irrepti-
tiam pro ס. ס vero suffixum cum Cho-
 lem intensivum & ampliativum esse Hil-
 lerus existimat, hinc *feracem* reddit.

עמרה Urbis hujus natales D. Chy-
 træus & quidam alii deberi dicunt vo-
 cibus עמ *populus* & מרה *rebellis fuit* vel
מרה *timuit*, adeoque *Populum*, vel *rebel-*
lem, vel *timidum*, reddunt: Sed Clariss.
 Hillerus propiorem iterum aggreditur
 viam, dicens *congenerum esse nomini*
עמ *quod Manipulum significat*, (auctum
 in fine litera servili ה) vel Arabico *Hami-*
ram, quod *cultum sive habitatum locum*
significat. Quare etiam in respectu ad pri-

orem Hilleri significationē Lælius reddit
 en Halmfårswa. Variè hæc vox latine scri-
 bitur; Schmidius aliquando *Amora*, Hil-
 lerus *Hamora*, communiter *Gomorra*.
 Onitur hæc varietas inde, quod vocis
 litera initialis γ Græcis & nostratibus sit
 ineffabilis. *Fieri vix potest*, dicit Hiller.
 ex Aben Eïra, *ut recte η vel γ pronunciet,*
qui non a pueritia didicerit. Componitur
 γ , sec. Hiller, ex η aspero & λ levi, adeo ut
 sonus ejus quasi medius sit inter hb. & g.
 Hinc Græci γ vel plane omittunt, vel
 in lenem, vel asperum, vel Γ frequen-
 tissime vertunt. Notanda hic sunt verba
 Schmidii h. l. *Faciendum heic aliquod Θ*
cætera, h. m. Super Sodomam & super
 Gomorrham &c. Per Synecdochen nam-
 que membri dicitur hic super Sodomam
 & Gomorrham tantum Jehovaham pluere
 fecisse; Duæ hæc civitates vel *brevitatis*
causa nominantur, vel parvitatibus & igno-
bilitatis cæterarum, cum hæc duæ am-
 plitudine potentiaque reliquis præstarent.
 Strabo 13, Sodomamque earum metro-
 politin fuisse putat; Solinus duas, qua-
 rum

rum Sodomum unam, Gomorrum alteram nominat; Sed Scriptura alibi locorum, cum primis Deut. 29. 22. eas 4 fuisse asserit, Sodomam scilicet Gomorrham, Adamam & Tz-bojim. Fuit adhuc in planitie illa quinta urbs Bela sive Zoar, Gen. 14. 2, Sap. 10. 6; hæc enim cum 4 reliquis, ob viciniam belli & scelerum societatem, pro una quasi gente habebatur. Dicit quidem Lutherus ductus forte sapientiz loco & Josephi auctoritate L. 5. B. 1. C. 5. *5 civitates opulentissimas subversas esse*, adeoque etiam Zoarem, quæ harum quinta erat; Sed sententia hæc si inspiciatur locus Gen. 19. 21. stare minime potest, omnes etiam & peregrinantes & Chorographi Zoarem ad littus Maris Mortui residuam esse testantur; imo Josephus L. 1. Ant. c. 19. seipsum refutat dicens: *Fugit Lot, in parvulo quodam agro se retinens ab igne liberato, qui Segor appellatur*. Moses etiam Gen. 14. 2. & 8. de Bela tanquam præsentem loquitur *זְעַר נִיחַ* quæ est Zoar, vid. Is. 16. 5. Neque eorum sententia nobis

placet, qui Zoarem, quamdiu Lotus ibi erat, servatam esse dicunt, post ejus discessum autem everfam: Nam ut rationes taceam modo nominatas, salus civitatis non tam a Loti præsentia, quam promissione Dei sine ulla temporis restrictione facta pendeat, quæ per discessum Loti sublata non est. Quod autem sapientiæ locum attinet, eum sic Lælius bene satis exponit: Men thet man säger / at 5 Städer skulle hafwa för gån / kan thesfore vara / efter Landet hafwer sunkit / och igenom eld wardt förderfwat / hwilket kallades Pentapolis / thet är / ett Land med Fem Städer. Plane ut certa provincia 10 urbes continens Marc. 5. 20 Decapolis vocatur, vid. Pererius h. l.

ספרא Nom. ab omnibus fere Lexicographis exponitur, quod sit *julphur* seu res facile *inflammabilis*. Guss. non *sulphur* esse putat, ut post LXX. exponitur, sed *resinosa lacryma speciem*, quæ ab arbore provenit dicta ספרא s. *Cupressus*; (vid. Bocharti Phaleg p. 25.) resina enim tales ad incendia abibentur, quod & facile ar-
dene

deant & vehementer. Hæc antantati sint, ut communem relinquamus sententiam, sub doctorum esto iudicio. Neumanni verba de hac voce videantur apud Albert.

¶ *UN* Alberto teste *rem rapidissime motam* denotat, quare ignis a motu suo omnium subtilissimo & rapidissimo (vid. Sperl. Inst. p. 621.) dicitur. Metaphoricæ vocis hujus significationes vide apud Schindl. Pererius ex loco Deut. 29. 22. *Sal ardens & urens cecidisse* quoque asserit; sed apparet agi ibi de statu terræ Israelitarum tali futuro, qualis post excidium facta est Terra Sodomorum, nim. *omnino sterilis*, cum lassugo, secund. ipsum etiã Pererium, pinguedinem terræ consumat. vid. Ps. 107. 34. Zeph. 2. 9. & D. Calov. ad Jud. 9. 45. Observanda ad voces *sulphur & ignem* Glassii regula: Duo substantiva, vel synonyma, vel disparata significationis conjunguntur, & eorum alterum adjectivi vicem sustinet, ejusque habet significationem cum emphasi. Hinc *sulphur & ignem* idem est ac *sulphur ignitum vel accensum*. Vid. Plal.

Plal. II. 6. Ezech. 38. 22. *Commode heic oritur quaestio, Num ad evertendas urbes lacumque earum loco efficiendum suffecerit sulphurea ignitaque pluvia? Certum est significationem propriam vocis מַשְׁחָה in v. 25. solo sulphure ignito retineri non posse; significat enim sec. Neuman: de latere praesenti in alterum versare, inferiora facere suprema, anteriora mutare in posteriora, sicut quoque Job, 9. 5. de translatione montium eorumque ex fundamento everfione adhibetur. Quare etiam originem Maris Mortui solum Jordani influenti tribuere non possumus; (multo minus aquae sulphureae & igneae Pererii, quam superne cecidisse & Mare effecisse vult, hanc enim ratio sana non admittit.) Non enim potuit ejusdem aqua ipsam planitiem occupare, sed debuit primum terra subsidere, vel quasi excavari, alias ante pluviam caelitus demissam hoc idem efficere potuisset, quod tamen non fecit; imo refertum tum esset Mare illud aquis non adeo putidis, sed potius limpidissimis in*

se a Jordane delatis. Concedimus quoque ipsam flammam ignitam non solum herbas planitie exussisse, sed & earum radices, adeoque interiora terræ consumsisse, interim tamen speluncam Maris M. sola exustione efficere non potuit. Observat Quidam ingeniose satis, ex Gen. 14. 10. etiam antequam lacus Asphaltites enasceretur, bitumen ex ejus soli puteis erupisse, & hauriri illinc solitum. His rebus factum esse, dicit, ut postquam justitia Divina consceleratis moribus permota, aliquot urbes in extrema Jordanis planitie sitas delere decrevisset, tractus iste bitumine plenus, cum facile flammam conciperet, sulphure ignito in puteos bituminis magna copia cœlitus delapso, accensus, flammaque non modo in terra superficie conspecta fuerit, sed etiam subterraneas sulphuris & bituminis venas, imo intima bituminosi soli viscera ita pervaserit, ut absunta eâ materiâ, terra necessario subsiderit, alveumque influentibus illuc aquis præbuerit. Hæc num vera sint, ingenis subactioribus dijudicanda

Relinquo. Interim verum est, eum esse HIATUS effectum, quod, everfis urbium tectis murisque, aqua multa vel e Mari, si loca littori viciniora, vel ex disruptis in hiato aquarum venis, (*cum aqua in totam terram intus & extra diffusa sit, prout sanguis in corpore animalis in totum corpus dispersus est*, vid. Sperl. Inst. p. 571.) si a pelago magis remota fuerint, prorumpens succedat, quæ pro diversitate materiæ subterraneæ diverso l. odore, l. sapore prædita est; uti heic e maris fundo bituminoso bitumen aquam inficiens semper propullulat. Hoc sciendum naturalem non fuisse hanc pluviam, sed quod *sine dubio* (verba sunt Schmid. h. l.) *supra naturam fuerit, per omnipotentiam Dei ex terra excitata, imo aucta etiam materia sulphuris noviter creata.* Id quoque omnes circumstantiæ aperte indicant.

יְהוָה יָרַח Phrasis hæc, *Jehovab a. cum Jehovab pluere fecit*, omissis Variorum sententiis, quæ apud Theologos Exegeticos passim occurrunt, sic a nobis

nobis brevissime exponitur, I. Duos hic agentes introduci dicimus, quoad pluviae sulphureae immissionem, quorum uterque Jehovah fuit, Is scil. qui pluit, & Is à quo Ille pluit, qui distinguuntur ut alius & alius. Exempla vid. Et. 48. 16. Zach. 3. 2. Pl. 45. 8. Pl. 110. 1. Distinctionis hujus rationem erudite indicat Varenius h. l. *Athnach qui determinat membrum prius & post quem demum est* *סנת יהוה*, hic aliquid singulare, & ab illo *יהוה*, qui subjectum fuit propositionis in inciso primo, distinctum omnino denotat. Interim tamen in interpretatione membri secundi repetendum est predicatum membri primi, qua ratione conciliantur omnia scripturae loca, ubi vel Accusativus actionis, quae notatur per predicatum propositionis, vel alia quaedam pars propositionis illius, quae formaliter est in membro primo, rejicitur in membrum secundum, intercedente duce Athnach II. Duas has personas ambas Jehovah alibi (Schmid. b. l.) discimus esse Jehovaham Filium, & Jehovaham Patrem. Filius (Job. 5. 22) ita

pluere fecit à Patre, ut Pater per Filium pluere fecerit una eademque actione, (Joh. 5. 19.) Videtur vero ita hoc factum, ut Filius specie humana cum Angelis adhuc indutus, in altum se recipiens dimiserit pluviam, ministrantibus Angelis simul à Patre e Cælo. Hanc ob causam in v. 29. & alibi de **הוהוה** dicitur everfio Sodomæ &c. ex qua voce pluralitatem evidenter ostendere licet. Nota quoque sunt elegantissima Lutheri verba a Quenitedio citata. *Ubicunque in Scriptura Deus de Deo, tanquam persona de persona loquitur, ibi significantur tres Personæ divinitatis. Duabus enim istis Personis nominatis, simul significatur Persona Spirit. S. loquentis per Scripturas.*

הוהוה. Vocis hujus Etymologia a variis magni nominis Philologis variatur; hinc sufficiat nobis breviter tantum eorum verba recitare. Fagius ex Aben Ezra existimat, quod prorsus non sit derivata vox, sed potius quod verbum Arabicum Schama, significans Altum vel supernum, veniat à Schamatim. Cui Opi-

tius contrarius est. Talmudicorum duplicem derivationem videre licet apud Buxtorf. in Lex. Heb. ad דש . Martinus cir. Leigh, ducit à דש nomen, gloria, decus, quia est nominatissima & gloriosissima pars mundi. Gulletio Etymologia est à דש & verbo נשד , quod significat rem transferre ex loco proprio, & hic est, dicit, usus cœli in ipsius creatione designatus, ut transferat aquas è proprio earum loco, attollens & retinens sursum. Schindlerus à דש , quod adverbium est loci remoti & longinqui, quia דש à terra remotissimi. Quod vero numerum hujus dualem attinet, de eo quoque varie scribunt. Schindl. sic. *Forma dualis distantiam denotat à terra utrinque equalem, vel duos mundi polos, circa quos cœlum circumvolvitur.* Gulletius sic. *Non repugnabit analogiæ fidei, si dicamus duale factum, quia duo primi inferioris cœli tantum designantur, (æreum puta, ubi nubes & aves, Gen. 8. 2. & sydereum, ubi corpora cœlestia seu loca pla-*

netarum & stellarum fixarum Gen. 1, 1, c. 22. 17.) *tertium enim de quo Paulus, docens idem esse Paradisum 2. Cor. 12. 2. 4. non est κλισίως τούτης, Heb. 9. 11. Unde & vocat & χειροποίητον, ob silentium Moysi mysticum. Interea ex locis quibusdam diversis, quorum stylus mysticus non est, docemur & illud tertium quoque esse creatum, Nehem. 9. 6. Ubi ait non modo fecisse cælos, sed & שמים שמים, qui nempe sunt tertium illud cælum. Vera sunt verba Schmidii ad Gen. 1. 8. dicentis: שמים est in forma dualis numeri. Quare? lizigent Lexicographi. Novit autem is, qui nomen hoc fecit. Notandum quoque hic, quod in scriptis Rabbidorum per Synecdochen voce שמים ipse Deus in Cælo habitans designetur, quo aliqui torquent, Ps. 73. 9. Dan. 4. 23. Eodem modo θεωνός in N. T. usurpatur Matth. 21. 25. Luc. 15. 18. Apud Talmudicos celebre est הכל שמים של omnia ad Cælum, i. e. Deum vel propter Deum. Plura vid. in Buxtorf. Lex. Talm. Cōfutatur hic quoq; error Strabonis, dicentis ignem Urbes de.*

delentem è terra exhalatum eructatum-
que fuisse, si enim è caelo, utique non
è terra.

CAPUT TERTIUM.

§: I.

EVersionis, ut promissis stemus, nunc
aggrediamur consequentia. Nume-
rant Talmudici (a) 7 *Maria* (cum
4. fluminibus *Jarden*, sive *Jordan*, *Jar-
much*, *Kirmion*, *Phiga*,) qua terram am-
biunt *Israelis*; *Mare scil. Magnum*, sive
Mediterraneum, *M. Tiberiadis*, *M. Sodo-
mae*, *M. Schachelet*, *M. Chelta*, *M. Sibche*,
M. Apamjae. Horum unum, *Sodomæ*
puta, ipsum illud est, quod consentien-
tibus omnibus in loco everse *Pentapo-
leos* jam apparet, quare etiam primo
omnium se nobis conspiciendum præ-
bet. Dicitur alias *ים המלח* Gen. 14. 3.
vulgo *Mare Salis* vel *salsum* reddunt,
מלח enim *Sal* est; sed (b) proprie ver-
ten-

(a) vid. *Lex. Buxt. Talm.* ad *ים*,

(b) *Schudt. Comp.* p. 309.

tendum, mare bituminosum, (Judæis enim $\eta\lambda\upsilon$ etiam bitumen notat) ut hebræa denominatio cum græca conveniat, quæ ἀπὸ τῆς ἀσφάλ. & quod Græcis bitumen denotat, locus Asphaltites appellatur. Vocatur quoque Mare Mortuum, Mare Solitudinis, seu deserti, & ab Hesychio. teste Hofmanno, ἐρυθρὸν θάλασσα, rubrum mare. Hæc celebriora ejus nomina sunt. Originem Maris hujus supra jam habuimus. Hoc nunc notandum, quod etsi Jordanem excipiat, exituque, quo exoneretur hic lacus, non sit instructus, in finitimam tamen planitiem non ebulliat, sed intra suos quasi maneat terminos. Causam hujus rei eleganter satis Kircherus indicat: (c) Est in ora maritima Maris Rubri, ex ea parte quæ Arabiam desertam alluit, locus valæ celebris Eltor dictus, ubi non procul à littore ex visceribus maris, nullo non tempore ingens naphthæ & bituminis copia eructatur; Ego de natura loci certior factus conclusi, hanc bituminis ebullitionem non nisi ex Mari

(c) Mund. Subt. L. 2. C. 13. p. 87.

bituminoso Palestine, id per subterraneum cuniculum exonerante, provenire. Illud vero non aliunde quam ex mari Asphaltite scaturire hinc liquet, quod totum illud littus, ne ullum quidem bituminose fœtura vestigium demonstret, quod tamen deberet, si a natura in vicino littore progigneretur. Longitudinem definire non possumus, cum mira de ea Scriptorum etiam celeberrimorum sit diversitas. Certum est per minorem tractum Mare hoc se non extendisse, nam ex Jos. 15. 5. patet, terminum partis Judæ orientalem lacum hunc constituisse, quod Straboni, dicenti eum longum esse paulo amplius 200 stadiis, & Bunting (d) 9 mill. conveniens non videtur; Verius illud quod recentissimus Maundrell Palæstinam A. 1700 perlustrans, profert, (e) Man sagte/ es leil. M-M. seye 24 meilen lang/ und 6 bis 7 breit. Causæ tot variantium sententiarum forte

F sunt

(d) in suo Itiner. Sacro a Lelio sueticæ redacto. (e) in Reise Beschreibung.

sunt multa maximaque incommoda, accuratam impediencia dimensionem; ad lacum namque (sec. Munster.) (f) difficilis accessus est peregrinis, cum propter immanes feras & serpentes, tum propter Beduinos Pastores, gentem feram, que hac loca latrociniis infestat.

§. II.

Aquam Maris hujus describendam nobis nunc sumemus. Est ea summe foetida sordidaque; hinc à Tacito, *sapore corruptior, & gravitate odoris accolis pestifer dicitur*. Hæc pisces aut alia animalia aquis familiaria nutrire nequit, sed si Jordan aliquos huc dimiserit pisces, vel ab hominibus illuc conjiciantur, statim mortui super unda conspiciuntur: Nec etiam aves ibi versari solent, sed quam primum eo veniant, lethifero ac pestilenti halitu conficiuntur; hinc *Mare Mortuum* dicitur. Mirum hoc non est, animalibus quippe in limpidis aquis degere solitis impossibile est vitam suam in lacu tam putido agere posse, nam teste Ma-

(f) *Cosmograph. p. m. 1165.*

Maundrell. Das wasser dieses Sees ist sehr helle und gesalzen; dabey auch sehr bitter und abgeschmact. Ich liesse mich hinein die stärke davon zu probiren, und befand/ das es meinen leib im schwimmen mit einer unglau- blichen stärke truge. Ut ut; autem aquæ hujus amaræ naturam describat Maun- drell, afferit tamen p. 115. contra omnes Historicos pisces & aves ibi vivere posse, quod non facile ipsi conceditur, si enim amara insipidaque sit aqua, quomodo pisces alet? Verba ejus ibi videantur. Non tamen in univèrsum omni viventi privatum est Mare M. Lælius namq; sic, 3 thenna Siôn warder funnen then Ormen Tyrus / ther af Triakelse warder giordt; år och så ther en liten Orm / som nogast en half alen lång / och ett finger tiel / år grå / be- språngd med röda fläcker / och blind / och så förgiftig / at man honom med ingen läkedom kan emotstå / utan måste then leden afhugga / som år skamferad. Han år håruger om huf- wudet / och når han warder förtörnad / seer han vth lika som han hade eld på tungan. Hoc etiam de aqua hæc scribitur, quod quicquid huic injiciatur, semper ob gra-

vitatem multifariam commixtæ aquæ, & continuas evaporationes fluitet, nec fundum petat, nisi grandi lapidum mole oneratum, unde *proverbium inter Judæos: In Mare abjicere appenso lapide molari*, quo forte Christus *Matth. 18. 6.* respexit (g). Imo demergi quis in profundum (h) nec de industria facile potest; Nam *Vespasianus*, qui ejus visendi causa illuc venerat, jussit quosdam natandi inscios, *vinclis post terga manibus, in altum projici, & evenit omnibus tanquam vi spiritus sursum repulso fluitare.* Hoc *Maundrell* iterum negat, *invitis tamen aliis, sic ille: (i) Das einige Scribenten melden / wan man bis an den Nabel hinein trette / so hebe es einen auf / darin fande ich durch eigene erfahrung das widerspiel. Hilce fere similia profert Justinus: (k) Neque navigationis patiens est, quoniam omnia vita carentia in profundum.*

(g) vide *Herm. von der Hardt de Stat. Salis.* (h) *Jos. B. J; L. 5. C. 5.* (i) *Reis. Beschv. p. 116.* (k) *L. 36. C. 3.*

*fundum merguntur, nec materiam ullam
sustinet, nisi quæ alumine illinatur. Ex-
perientia atq; rationi hæc contradicunt;
glebæ namque bituminis vita carentes
non demerguntur, sed supernatant, si-
cut mox audiemus; deinde innavigabi-
lis est aqua hæc, non quod naves non
sustinere queat, sed quod ob exhalatio-
nem crassi fumi se huic committere
nolit nemo, si enim hoc non obstaret,
facile exteriora navium alumine illinire
possent, & sic trajicere.*

§. III.

*Descripta Maris aqua, bitumen a-
quæ superficiem tegens considerabimus.
Hoc sequax ac lentum est, & ad omnem
contactum adherens; tenacitate sua te-
nacissimum superat gluten, utque frigo-
re hyemis aqua glacie obducta, armata
quasi contra ventorum vim est, sic bitu-
men tam spissum reddit mare, ut velut
cortice indutum vento non moveatur, sed
stagnet h. e. induretur. Dum innatat*

mari, Solis ardore accensum ardet, & flammam concipit, ut incendium referat, unde perditionis imago Apoc. 19. 20. stagnum igne & sulphure ardens ponitur (l). Propullulat vero ex profundo Maris Mort. & intimis visceribus, secretissimisque meatibus puteorum antea ibi existentium post vero everforum, perque mediam ejus aquam ebullit, quod deinde (m) super undam & habitu & magnitudine tauris sine capitibus simile natat, imo procul videntibus insula alicujus speciem exhibet. Color ejus secundum Josephum & Tacitum (n) niger est; sic quoque Maundrell: Das pech oder hartz sihet vollkommen auß wie pech / und solte mühe kosten / es zu onderscheiden / wans keinen schwefel geschmack und geruch hätte. Quidam a Bocharto (o) citati, præstantissimum illud esse dicunt, quod rubrum est, aut purpureum, sive quod purpurascit, quo etiam

(l) Hæc Herm. von der Hardt. (m) Teste Josepho B. J. L. 5. C. 5. (n) Hist. L. 5. C. 6. (o) in Phaleg. p. 46.

etiam facit Helychii nomen, ἐπιθετὸν Ἰάσ-
 λασσα, sic dictum *ob bituminosum in eo*
colorem. Usus hujus Bituminis multus
 est. Audivimus supra quid in Archite-
 ctura præster, quomodoque multis in
 locis loco olei ad fovendas lucernas ad-
 hibeatur notum est: Si autem quis Me-
 dicas ejus virtutes desideret, tum id (p)
suffusioni oculorum laconicum confert; illi-
tum podagrosorum dolorem lenit; denti-
um doloribus una cum Nitro illitum me-
detur; Tussim & dysenteriam vino potum
sedat; Cum aceto sumptum concretum
discutit sanguinem; articulorum lumbo-
rumque mitigat dolores; Jumentorum
impetigini & scabiei illitum mirifice con-
fert. Videatur adhuc Galenus (q) *de*
vi ejus resiccatoria & exsiccatoria. Usus
 ejus in thymiamate sacro quoque fuisse
 testis est Lighthootus (r). Modum col-
 ligendi hoc bitumen insinuat Lælius sic:

The

(p) Teste Kirchero in M. S. Tom. 2.
 p. 157. (q) in Class. 5. p. 82. (r) Cent.
 Chor. Matt. præm. p. 15.

The som äro kunnige om thenna siöds lägen-
 heet / draga thet in / (Muniterus vult arun-
 dineis ratibus) och draga the leerstycken til
 Skepet / och efter thet seegt är / så at man icke
 kan thet sönderflyta / hänger thet wid Skepet.
 Quod vero Tacitus (s) dicat: *Liquo-
 rem manu captum in summa navis tra-
 bunt, inde nullo iuvante influit, donec
 absindas.* Hoc de glebæ parte supra na-
 vem eminente intelligendum est, talis
 namque dum apprehenditur, facile per
 viam paratam influere potest. Quidam
 dicunt bitumen hoc vento littoribus ap-
 pulsus congregari, moxque ubi vi so-
 lis inaruerit, securibus cuneisque ut tra-
 bes aut saxa discindi (t). Notanda hic
 sunt egregia Diodori Siculi verba: *Ege-
 rendi bituminis signa per 20 dies ante ho-
 minibus apparent. Nam undique circa
 stagnum ad multa stadia sætor cum fla-
 tu quodam exhalat, & quicquid ibi auri,
 argenti, erisque existit, naturalem immu-
 tat colorem, qui tamen in pristinum redit,*
 post.

(s) H. L. 5. C. 6. (t) vid. Tacit.

postquam omne bitumen exspiravit ;
 Nec mirum, Metalla namque hæc præ-
 stantissima, ob suam soliditatem, sub-
 stantiæ tenuitatem, pororumque exi-
 guitatem crassos istos vapores intus ad-
 mittere nequeunt. Vid. Sperl. Inst. p. 963.

§. IV.

Colorem suum Mare Mortuum non
 diu retinet, sed (u) *mirabilis est colo-
 ris mutatio, qua ter in dies singulos su-
 perficiem vertit, & solis radiis variata
 resplendet.* Mane aquam habet nigrican-
 tem, meridie dum calor solis vehemen-
 tissime ibi intenditur, instar panni aqua
 fit cærulea, & ante occasum, ubi vis
 caloris remittit, tanquam limo permisto
 modice rubet, vel potius flavescit, si-
 cut Cælum ex varia obliquitate radio-
 rum solarium nunc fuscum, nunc cæru-
 leum, nunc rubrum apparet. Verba
 Maundrell de reliquiis urbium everfarum
 hic apponere placet: Weil ich ein heffig
 G ver-

(u) Adrich. p. 52.

verlangen truge / wanns möglich / einige über-
 bleibsel von denen ehmahls hieselbst gelegenen
 und andern zum schrecklichen *Exemplum* durch
 des HErrn Zorn umgekehrten Städten / zu
 erblicken / richtete ich mein Gesicht so scharff
 und weit auf das Wasser / als ich nur immer
 konnte. Allein vermochte ich doch keine Hü-
 gel von eingefallenen Gebäuden / noch auch
 einen Rauch / wie doch die Land-Beschrei-
 bern in ihren Büchern und Land-Karten
 vorgeben / auffsteigen sehen. Nichts destowe-
 niger kan nicht umbhin / das jenige zu mel-
 den / was mich der *Pater Guardian* und der
Procurator von Jerusalem versichert haben.
 Dieselb sind zwey betagte Männer / so beedes
 guten Verstand und Redlichkeit besitzen.
 Sie betheuert mir nemlich / sie hätten mit
 ihren leiblichen Augen eine von solchen rui-
 nirten Überresten gesehen. Es seye so nahe
 am Land / und damahls das Wasser so nie-
 drig gewesen / das sie mitt etlichen Frankos-
 sen hinzu getreten seyen / und verschiedene
 Säulen nebst andern Überbleibseln von Ge-
 bäuden gefunden. Mag seyn / das mir sol-
 ches zu beschauen / das hohe Wasser verhindert.
Vid. Heidm. Pal. Cap. 3. S. 42. Adrich.
 pag 52.

Excipit tractationem Maris Mortui
 consideratio circumjacentis planitie, quæ
 sane sterilis fœdaque prorsus est. Ajunt
 namque (verba sunt Munsteri) multa in
 hunc usque diem reperiri indicia, divi-
 neque ira testimonia, per circuitum bujus
 lacus, veteris combustura, potissimum in
 petris quæ alicubi exusta cernuntur, &
 terra cinerulenta, gutta quoque picis ex
 petris destillantes; & flumina fœtido
 odore efferventia. Hæc Munsteri verba
 non parum probant, quæ Maundrell de
 lapidis quodam genere profert, unde
 colligere licet terram circumjacentem
 adhuc dum corruptam esse sulphureamq;
 Wir fanden auff dem gestade dieses Sees
 eine art schwarzer Kieselstein. Er entzundet
 sich beym liecht / und der rauch darvon ist
 unerträgliches gestandts. Wird nach dem
 brennen leichter / dem ansehen nach aber nicht
 kleiner. Man sagt / die berge / so an den
 usern dieses Sees liegen / haben einen uber-
 fluß von dergleichen art schwefelsteinen.
 Adrichomius de planitie adjacente sic

scribit: *Lacus etiamnum, in modum camini infernalis, perpetuis exaestuat vaporibus, quorum halitu littora & montes utrinque ad 5 miliaria squalent.* Sic magnitudo cladis, contra Pererium, non ex magnitudine Maris M. aestimari debet, omnis namque urbium planities everta est, quæ ad spatium satis amplum extenditur, Vid. Gen. 19. 25. Nec est ut sterilitatem terræ vicinæ ab evaporationibus, & non a sulphure ignito quis deducat, etenim exhalationes hic frequentes crassasque exsurgere, in modum camini infernalis, ut fumi vicem sustineant, facile ex Gen. 19. 28. Sap. 10. 7. colligitur; Interim tamen originem sterilitati regionis non præbent, exteriorem namque terræ superficiem sterilem reddere queunt, sustentando sic atque augendo infœcunditatem, sed ad interiora minime pertingunt, id namque præstitit pluvia sulphurea ignitave. Hi fumi corporibus quoque hominum officiant, nam (Verb. Diod. Sic.) *Vicinus ma-*

ri locus cum igne subardeat, pessimeque oleat, in causa est ut valetudinaria sint accolarum corpora, & ad brevissimum tempus durent; Nota quoq; sunt, quæ de pomis cinere & favilla intus plenis, varii imo omnes fere Historici referunt: *Species illic* (w) *specie poma viridantia, formatos uvarum racemos, ut edendi generent spectantibus cupiditatem; si capias fatiscunt, ac resolvuntur in cinerem, fumumque excitant, quasi adhuc ardeant.* Hac sane fidem suam non invenirent, nisi tot Clarissimorum Historicorum testimoniis firmarentur; Regio namque specie tam torrida, qua ratione viride aliquod frugiferumque proferat, nescio. Manebant forte post everisionem per tempus aliquod surculi quidam reliqui; ob terram in qua erant exustam, nil solidi radicesque exiguas habentes; sed qui hisce temporibus loca ea perlustrarunt, diversa omnino referunt. Audiamus

re-

(w) Verba sunt Egesippi a Gerhard. ad 2. Pet. 2. citata.

recentissimum Maundrell: Die Aepffel
 von Sodom belangend / darvon man auch so
 viel Weessens macht / habe ich keinen einzi-
 gen gesehen / und auch nicht mercken noch er-
 fahren können / das es deren daherumb ge-
 habt Ich habe auch umb diesen See keinen
 Baum gesehen / darauff sie wachsen solten.
 Hac de facie Pentapoleos tristissima bre-
 viter pro ratione instituti dicta suffici-
 ant. Regar nos DEUS Spiritu suo San-
 cto, in similia & flagitia & supplicia
 cum Sodomitis ne inci-
 damus !!!

תושלכע

RESPONDENTI EXIMIO.

Est exosa Venus Domino præ-
postera, perdens
E cœlo Justi Vindicis ignis
adeſt.

Hic labor excultus vitio Veneris
periisse

Pentapolin monstrat. Vos fugitote
nefas,

Ne redeat tandem Vindex, Hæc
Auctor amavit

Inculcare Catus, sit decus unde sibi.

Hæc adjecit

HENR. HIDEEN.

DOMINO AUCTORI.

Cœlitus Vindex jaculatus Eheu!
igneis telis Sodomam & Gomor-
rham

Sulphuris mittens pluvias nivisque,
Perdidit urbes.

Ter.

Terruit mundum, grave ne rediret
Hoc piis seclum: Docet eruditum
Pluribus nobis opus hoc amici

QUEB ad amandi,
His fave cœptis DEUS O benigne!
Thura nam cordis lito Ti Sabæa,
Laus ut Auctori redeat decusque
Corde vovebo.

MATTH. SIMOLIN.

Eidem.

Dicere nostra nequit laudes nunc rite
Thalia,
Quas meruit miles impiger Aonidum,
Qui docto nobis monstrat conamine
qualis
Campus erat Sodome, queque Gomorrha
fuit,
Gratulor ergo Tibi, cœptis insillere perge,
Premia Pierides tempore larga dabunt.

JOHANNES BRUNNIUS, B. F.